

Mirko ŠTIFANIĆ, Renata DOBI-BABIĆ, *PRAVA PACIJENATA ILI: TKO ĆE ŽIVJETI, A TKO UMRIJETI*, ADAMIĆ, RIJEKA, 2000., str. 190.

Nada GOSIĆ, Rijeka

Knjiga *Prava pacijenata ili: Tko će živjeti, a tko umrijeti* plod je dugogodišnjeg istraživanja autora o najaktualnijim pitanjima suvremene medicine i zdravstva. Liječnik i sociolog medicine s medicinskog i sociološkog stajališta prikazuju, razmatraju, raspravljaju i nude temeljne odrednice poštivanja ljudskih prava i dostojanstva bolesnog čovjeka.

Autori raspravu započinju i u njoj postavljaju i razmatraju brojne probleme koncentrirane oko pitanja uporabe postignuća suvremene tehnike i tehnologije u dijagnostičkim postupcima, medicinskim intervencijama i medicinskom tretmanu. Svojim djelom žele skrenuti pozornost na zabrinjavajuća stanja u kojima se može naći i nalazi bolesnik na postelji te na stručna, profesionalna i etička pitanja koja prate postupke liječnika i drugih zdravstvenih djelatnika prema pacijentima.

Pravo u suvremenoj medicini u problemima eutanazije, transplantacije organa i tkiva, ksenotransplantacije, ugradnje umjetnih organa, održavanja čovjeka na životu uz pomoć aparata, surogat majčinstva, zamrzavanja embrija, genetskog inženjeringa, pokusa na ljudima, davanja suglasnosti za medicinski tretman i intervenciju, kao i svakodnevnog odnosa između liječnika i pacijenata, danas uz pravnike okuplja znanstvenike, profesije i zanimanja kojima su ti problemi prirodom posla zadani. Tako u njihovoj analizi i rješavanju – uče nas autori – sudjeluju medicinski znanstvenici i djelatnici, znanstvenici i djelatnici u području prava, sociologije, teologije, filozofije, bioetike, a zbog sve većeg nezadovoljstva javnosti prouzročenog stanjem u zdravstvu i političari i javni djelatnici. Od svih njih, a posebice od posljednjih, upozoravaju autori, javnost zahtijeva da snagom svoga znanja i moći utječu na osiguravanje i poštivanje prava bolesnih i bolešću ispaćenih ljudi. To sve sa svrhom jasnog određenja i ostvarivanja prava pacijenata, dužnosti i odgovornosti medicinskih i zdravstvenih djelatnika prema pacijentima i odgovarajućeg pristupa u prepoznavanju i rješavanju u medicini i zdravstvu nedopuštenih pojava.

Sadržaj ove knjige tematski može se podijeliti u tri dijela. Prvom dijelu pripadaju objašnjenja i upute za ostvarivanje temeljnih prava pacijenata. U tom dijelu autori skreću pozornost na to da i na početku dvadeset i prvog stoljeća ima zemalja u kojima pravo na zdravlje nije ustavom zajamčeno, kao i zemalja u kojima je potrebno ustavima i zakonima predvidjeti sankcije za kršenje tog prava. Vrijedno je zalaganje autora da u tematskom području informed consenta (obavještajnog ili informiranog pristanka) započnu stručnu i znanstvenu analizu ostvarivanja prava pacijenata. Povezujući prava pacijenata s kliničkom praksom autori pojašnjavaju razloge zbog kojih je potrebno štiti prava pacijenata u dijagnostičkim postupcima, medicinskom tretmanu i pripadajućim intervencijama. Temeljni razlog za potrebu zaštite prava pacijenata u medicinskom tretmanu i ispitnika u biomedicinskim istraživanjima autori vide u promjeni položaja pacijenata. Pacijent je danas subjekt u odlučivanju i partner liječniku i medicinskom djelatniku. U toj tvrdnji autori nalaze obvezu obavještavanja pacijenta o svemu onome što se oko i s njim događa već od trenutka smještaja u bolnicu. Uz obavještavanje o postupcima, mogućim tegobama i rizicima tih postupaka autori nalazu liječnicima i drugim medicinskim djelatnicima upoznavanje pacijenta s osnovnim informacijama o bolnici i odjelu na kojem je pacijent smješten, o djelatnicima koji će brinuti o njegovu stanju, o bolesnicima s kojima će biti smješten u sobi te o rasporedu potrebnih postupaka i intervencija. U svrhu što bolje podnošljivosti bolničkog prostora i pripadajuće klime pacijentima bi – ističu autori – liječnici i drugi medicinski djelatnici trebali skretati pozornost na njihova prava. I to od trenutka ulaska u bolnicu. Način je to kojim se postiže pristanak za liječenje i pridobivanje pacijenta za suradnika u tretmanu. Postizanje suglasnosti za medicinski tretman i medicinsku intervenciju u sebi podrazumijeva pravo pacijenta u dobivanju nužnih obavijesti uz pomoć kojih bi mogao donijeti odluku. Prema autorovim stajalištima te obavijesti mogu se svrstati u četiri skupine. Prvoj skupini pripadaju »postupci testiranja« koji obuhvaćaju opisivanje predloženih dijagnostičkih, terapijskih i eksperimentalnih postupaka. Drugoj, objašnjenje blagodati i rizika predloženih postupaka. Trećoj skupini pripadaju informacije vezane uz alternative na predložene postupke te isticanje dobrih i loših strana mogućih alternativnih zahvata. Posljednjoj, četvrtoj skupini pripadaju sve one obavijesti, informacije te podaci koje pacijent traži od liječnika kako bi uz pomoć njih donio svoju odluku. Sastavni dio ovog dijela knjige je i objašnjenje uloge rodbine u odlučivanju o pacijentovu stanju.

Drugom tematskom dijelu knjige pripada prikaz i objašnjenje dokumenata uz pomoć kojih se u svijetu jamči ostvarivanje prava pacijenata. Objavljivanje i komentar tih dokumenata ima dvostruku namjeru. Prvo autori žele ukazati na listu postojećih prava pacijenata s kojom treba upoznati javnost, i, drugo, iskazuju prijeku potrebu donošenja pravnih akata kojima bi se u Hrvatskoj regulirala prava pacijenata.

Okosnicu ponuđenih lista prava pacijenata (Američkog saveza za građanska prava, Nacionalne lige za njegovanje pacijenata, Američke bolničke udruge) čine sljedeća prava: točno obavješćavanje o svim pitanjima koja se tiču dijagnostičiranja bolesti, slobodni izbor i prihvaćanje ponuđenih medicinskih intervencija, odbijanje medicinskog tretmana, intervencija, pregleda i liječenja, privatnost pri razgovoru, pregledu ili tretmanu, tajnost svih zdravstvenih dokumenata i iznesenih podataka tijekom tretmana. Kao jamci ostvarivanja tih prava u nekim bolnicama, uče nas autori, djeluju odvjetnici u funkciji pravobranitelja pacijentovih prava. Zbog toga što njihove usluge pridonose smanjenju napetosti i konfliktnih situacija do kojih može doći u kontaktima između pacijenata i liječnika rado su prihvaćeni kako od pacijenata, tako i od medicinskih djelatnika i bolničke administracije. Za pretpostaviti je da oni svojim djelovanjem mogu utjecati na smanjenje broja sudskih procesa te na vraćanje povjerenja bolnicama kao institucijama kojima se prepuštaju ljudi u trenucima u kojima im je prijeko potrebno izraziti poštovanje osobnosti, osigurati ostvarivanje njihovih prava te omogućiti odgovarajuću skrb i njegu.

Trećem tematskom dijelu pripadaju razmatranja konkretnih medicinskih problema. Autori su se opredijelili za one koji svojom aktualnošću i težinom traženja rješenja zahtijevaju interdisciplinarni pristup, a zbog velike zainteresiranosti javnosti javni dijalog znanstvenika i stručnjaka različitih profila. Riječ je o spremnosti liječnika da u ime napretka medicine te u ideološke svrhe izostave i zanemare granice ljudskosti te sudjeluju u mučenju čovjeka. Zatim, o problemu eutanazije i razlozima zbog kojih on dijeli gotovo cijeli svijet na one koji su za i one koji su protiv eutanazije. Tu je i problem rasvjetljavanja važnosti uvažavanja religijskih uvjerenja u medicinskom tretmanu i primjeni medicinskih intervencija. Tumačenje tog problema pomaže čitateljima u razumijevanju odluka koje donose pacijenti sljedbenici različitih religijskih uvjerenja. Dajući pregled rješenja koja nude velike svjetske religije o pitanjima kontracepcije i pobačaja, presađivanja organa i tkiva, samoubojstva i eutanazije autori aktualiziraju potrebu uvažavanja religijskih uvjerenja i stajališta te slobodu i pravo svakog vjernika da se temeljem svojih religijskih uvjerenja odredi prema pitanjima u kojima bi se on ili član njegove obitelji mogao naći. Prateći, ali vrlo vrijedan dio ovog tematskog dijela knjige su prezentirani slučajevi iz prakse medicinskih i zdravstvenih ustanova u Hrvatskoj objavljeni u dnevnim i tjednim informativnim glasilima. Njihovim objavljivanjem autori skreću pozornost na moguće slučajeve zanemarivanja i zlouporabe prava pacijenata u Hrvatskoj. Jednako tako na potrebu sociološke i etičke analize takvih i sličnih primjera u edukaciji studenata medicinskih i zdravstvenih fakulteta, kao i onih fakulteta na kojima se obrazuju budući pravници, teolozi, filozofi, politolozi, sociolozi – znači – profesije i zanimanja kojima su ljudska prava prirodom posla određena.

Zbog aktualnosti sadržaja, jednostavnosti i razumljivosti u pristupu, obrazloženjima i objašnjenjima ostvarivanja temeljnih prava pacijenata, te zbog toga što može poslužiti kao vodič za snalaženje u brojnim situacijama zaštite ljudskog života i zdravlja, ova knjiga dobro je došla najširoj čitalačkoj publici.